

заступник прокурора Вінницької області,
старший радник юстиції

ПОНЯТТЯ ВІДМОВИ ПРОКУРОРА ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ТА ЇЇ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПОТЕРПІЛОГО

У статті на підставі вивчення судово-прокурорської практики, аналізу наукових джерел та чинного законодавства досліджуються поняття, суть і окремі проблемні питання відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді першої інстанції та її вплив на захист прав потерпілого.

Ключові слова: прокурор, потерпілий, диспозитивність, змагальність, рівність сторін, прокурорський нагляд, державне обвинувачення, підтримання державного обвинувачення, відмова від підтримання державного обвинувачення, судовий розгляд, судове слідство.

В статье на основании изучения судебной-прокурорской практики, анализа научных источников и действующего законодательства исследуются понятие, сущность и отдельные проблемные вопросы отказа прокурора от поддержания государственного обвинения в суде первой инстанции и его влияние на защиту прав потерпевшего.

Ключевые слова: прокурор, потерпевший, диспозитивность, состязательность, равенство сторон, прокурорский надзор, государственное обвинение, поддержание государственного обвинения, отказ от поддержания государственного обвинения, судебное рассмотрение, судебное следствие.

The article based on the study of forensic prosecutorial practices, analysis of scientific sources and concepts explored current legislation are separate issues and the refusal of the Prosecutor of the State Prosecution in the trial court and its impact on the protection of the rights of the victim.

Key words: prosecutor, victim, optionality, competition, equality of the parties, the prosecutor's supervision, public prosecution, maintenance of public prosecution, denial of state accusation, trial, judicial investigation.

Постановка проблеми. У статті 121 Конституції України зафіксована одна з основних конституційних функцій прокуратури – підтримання державного обвинувачення в суді. Цю функцію закріплено і в ст. 2 Закону України «Про прокуратуру». Держава, закріпивши на конституційному рівні за прокурором функцію підтримання державного обвинувачення, визначила його важливу роль щодо захисту прав і свобод людини і громадянина. Вимоги зазначених законодавчих актів визначають, що прокурор зобов'язаний підтримувати державне обвинувачення в суді у всіх кримінальних провадженнях, які закінчені скла-

данням та направленням до суду обвинувального акта.

Загалом слід зазначити, що у новій моделі кримінального процесу прокурорам відведена відповідальна роль, якою поєднується процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і підтримання державного обвинувачення – процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин.

Разом з цим, з огляду на завдання кримінального провадження, функція підтримання державного обвинувачення

в суді не повинна бути односторонньою і спрямовуватись виключно на притягнення особи до кримінальної відповідальності. Окрім цього, як зазначають В. Т. Маляренко та І. В. Вернидубов, не в кожній кримінальній справі можливе підтримання державного обвинувачення до кінця, тому що не в кожній справі особу притягують до відповідальності обґрунтовано. В той же час помилки досудового слідства не обов'язково мають бути виправлені в суді лише шляхом винесення виправдувального вироку, оскільки є шлях більш короткий і простий. Цей шлях – відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді і закриття останнім кримінальної справи [11, с. 31].

З іншого боку, прийняття судом відмови прокурора від обвинувачення і закриття кримінального провадження можливі лише в тому разі, коли потерпілий не вимагає його продовження й не бажає підтримувати обвинувачення самостійно. Право потерпілого вимагати продовження провадження і підтримувати обвинувачення, зазначене в п. 4 ч. 3 ст. 56 КПК, є дієвою гарантією прав особи, що зазнала шкоди від злочину. Проте на практиці реалізація цього права супроводжується рядом проблем, що викликані, зокрема, браком належного правового регулювання.

Беззаперечним виглядає висновок згаданих вище вчених, В. Т. Маляренка та І. В. Вернидубова, про те, що закон розрахований на ідеальні ситуації, в тому числі на ідеального прокурора і таку ж ідеальну його поведінку в судовому засіданні. На жаль, реалії життя дещо інші. У зв'язку з цим перед правосуддям постають надзвичайно складні проблеми. Зокрема, як діяти суду першої інстанції, коли: прокурор відмовляється від підтримання обвинувачення, не дослідивши належним чином обставин справи; прокурор відмовляється від підтримання обвинувачення через помилковість оцінки події або діяння підсудного; прокурор дає помилкову оцінку доказам, їх достат-

ності, достовірності чи допустимості та у зв'язку з цим відмовляється від підтримання обвинувачення; прокурор, відмовляючись від обвинувачення, неправильно тлумачить матеріальний чи процесуальний закон, який застосовується; постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення є немотивованою і неаргументованою; позиція потерпілого, який не вимагає продовження розгляду справи й не бажає підтримувати обвинувачення, явно суперечить його інтересам і свідчить про її вимушеність; потерпілий не з'явився в судові засідання, і забезпечити його явку в суд неможливо, а прокурор виніс постанову про відмову від підтримання державного обвинувачення? [11, с. 31]. Однак за будь-яких обставин зміна обвинувачення прокурором та його відмова від обвинувачення в суді не повинні перешкоджати захисту прав потерпілої від злочину особи. Саме тому згадані процесуальні інститути потребують детального аналізу з позицій забезпечення прав та законних інтересів потерпілого, а змістовна складова діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення – напрацювання нових підходів щодо її організаційного, наукового та методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інституту відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення активно досліджена такими вченими, як М. С. Строгович, А. Л. Ривлін, С. А. Альперт, В. С. Чельцов, П. М. Давидов, М. В. Жогін, Л. В. Головкин, В. Т. Нор, М. Є. Шумило, О. Р. Михайленко, В. С. Зеленецький, В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов, Я. О. Ковальова, В. О. Середа, О. Герасимчук, Ю. Смокович, О. Зеленко, В. Гутник та ін. Однак, незважаючи на доволі міцне укорінення інституту відмови прокурора від обвинувачення у свідомості науковців і практиків країн пострадянського простору, юридична логічність і правова виправданість його існування на сьогодні піддається обґрунтованій критиці з боку до-

волі авторитетних процесуалістів [10, с. 132].

Формування цілей. З урахуванням викладеного вище вбачається доцільним дослідити окремі проблемні положення інституту відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення відповідно до нового кримінального процесуального законодавства України та через призму гарантій забезпечення прав та законних інтересів потерпілого.

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно зазначити, що державне обвинувачення – це насамперед процесуальна діяльність прокурора, спрямована на доведення перед судом висунутого обвинувачення (його матеріального змісту) з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 3 КПК).

Отже, обвинувачення є рушійною силою та визначальною умовою для здійснення усього кримінального провадження. Без підтримання обвинувачення стороною кримінального провадження (прокурором, а у визначених законом випадках потерпілим) провадження припиняється. Прокурор, який прийшов до суду як державний обвинувач, повинен бути переконаний у винуватості підсудного. За інших умов він неспроможний буде виконати свою процесуальну функцію [8, с. 146].

Фактичну підставу для такої переконаності прокурор здобуває в процесі здійснення нагляду в формі керівництва досудовим розслідуванням і вивчення матеріалів кримінального провадження, тобто матеріалів досудового слідства, зокрема при затвердженні обвинувального акта.

Таким чином, прокурор, якому доручено підтримувати в суді державне обвинувачення, повинен мати внутрішнє переконання у винуватості обвинуваченого. Разом з тим йому слід ураховувати, що судовий розгляд має якісно іншу форму дослідження доказів, ніж при досудо-

вому розслідуванні, і може інакше висвітлити обставини вчинення злочину, надати їм зовсім іншого змісту. Є й ряд інших особливостей. Так, при безпосередньому дослідженні доказів у суді виявляються нові, раніше не відомі обставини, котрі не були перевірені під час досудового розслідування, встановлюються факти, що свідчать про істотні порушення норм кримінального процесуального закону, які впливають на вирішення питання про достовірність та допустимість доказів, тощо. Особливо актуальним це стає за умови надання новим кримінальним процесуальним законом сторонам кримінального провадження, які діють на засадах змагальності, рівного права на збирання та подання до суду доказів (ч. 2 ст. 22 КПК), що може стати однією з визначальних умов, здатних впливати на зміну прокурором своєї початкової обвинувальної позиції [14, с. 98].

До таких змін прокурор завжди повинен бути готовим. Це означає, що від нього залежить, яку він займає позицію, яких висновків він дійде, як його переконаність у винуватості особи трансформуватиметься [8, с. 147].

Характеризуючи психологічну складову даного правового інституту, не треба забувати, що прокурор у суді здійснює обвинувальну діяльність, тому його відмова є можливою і необхідною, якщо він упевнений і переконаний у невинуватості обвинуваченого. Ці висновки ґрунтуються на вимогах закону. Так, відповідно до ст. 340 КПК: «Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог ст. 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові». Відмова від державного обвинувачення – це не тільки право, а й обов'язок прокурора. Разом з тим слід ураховувати, якщо згідно з ч. 3 ст. 340 КПК потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді,

головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду. Таким чином, він особисто підтримує обвинувачення, і воно набуває статусу приватного та здійснюється за процедурою приватного обвинувачення (ч. 5 ст. 340 КПК). Але якщо потерпілий, його представник чи законний представник не бажають підтримувати обвинувачення, то суд на підставі ч. 2 ст. 284 КПК своєю ухвалою зобов'язаний закрити кримінальне провадження.

Таким чином, під відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення слід розуміти його звернення до суду, у якому він повністю або частково заперечує обґрунтованість обвинувачення і викладає мотиви неможливості його підтримання. Це означає, що прокурор у цілому або в якійсь частині припиняє обвинувальну діяльність проти обвинуваченого [8, с. 148].

Однак у теорії процесуального права залишається дискусійним та, як наслідок, остаточно не вирішеним і питання про те, коли прокурор вправі прийняти й реалізувати рішення про відмову від підтримання обвинувачення. Так, зважаючи на багатоетапність судового провадження, у науковій літературі можна зустріти доволі різноманітні позиції, узагальнення яких дає змогу виокремити три найбільш поширені з них, відповідно до яких прокурор вправі відмовитися від підтримання обвинувачення: а) у підготовчому провадженні; б) у ході судового розгляду; в) після завершення судового розгляду. Однак все ж більшість науковців обґрунтовано схиляються до тієї думки, що прокурор може відмовитися від підтримання державного обвинувачення лише за результатами повного судового розгляду. Таких поглядів дотримуються В. Басков, В. Фінько, В. Малярєнко, І. Вернидубов, В. В. Колодчина та ін. Проте іншу, доволі дивну, на наш погляд, позицію зайняв Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ (далі – ВССУ), виклавши в інформаційному листі, присвяченому пита-

ням підготовчого провадження, неоднозначне роз'яснення, яке зводиться до такого: «у підготовчому судовому засіданні суд має право закрити провадження у випадку встановлення таких підстав: ...е) відмова прокурора від підтримання обвинувачення та відмова потерпілого чи його представника або законного представника підтримувати обвинувачення самостійно» [4]. Цілком очевидно, що ВССУ розповсюдив повноваження прокурора щодо відмови від обвинувачення в тому числі й на стадію підготовчого провадження. Схожих позицій доходили й деякі науковці, щоправда, аналізуючи раніше чинне кримінально-процесуальне законодавство [8, с. 132]. Наприклад, розмірковуючи з даного питання, Г. В. Мовчан допускає, що «прокурор може відмовитися від підтримання державного обвинувачення і на стадії попереднього розгляду справи суддею, наприклад, унаслідок того, що до суду будуть надані додаткові матеріали, які свідчать про алібі обвинуваченого, про недосягнення особою віку, з якого можлива кримінальна відповідальність тощо» [12, с. 181]. Слід погодитись з думкою В. В. Колодчина, який, на противагу аргументам Г. В. Мовчана, стверджує, що подібна ситуація, будучи малоімовірною за часів дії КПК УРСР 1960 р., практично цілком виключається в умовах дії нового кримінального процесуального законодавства. По-перше, на стадії підготовчого провадження жодні докази суду не надаються, не досліджуються, а отже, немає підстав говорити про можливість виявлення в ході даної стадії інформації, яка змусить прокурора відмовитися від підтримання державного обвинувачення. По-друге, про невластивість інституту відмови від обвинувачення стадії підготовчого провадження свідчить і буквально тлумачення положень КПК України. Згідно з ч. 1 ст. 340 КПК України, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він повинен відмовитися від під-

тримання державного обвинувачення. При цьому п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК України розрізняє поняття «підготовче провадження» і «судовий розгляд», які служать для позначення відповідних стадій кримінального процесу, що позбавляє положення ч. 1 ст. 340 КПК України будь-якої двозначності, а відтак виключає можливість відмови прокурора від обвинувачення на стадії підготовчого провадження. Аналогічних висновків доходять й інші дослідники [10, с. 132]. Слушним, на наш погляд, є зауваження В. В. Колодчина і з приводу ідентичного позначення законодавцем стадії судового розгляду і її окремого етапу (раніше іменованого судовим слідством). Відтак, не зрозуміло, чи передбачив закон для прокурора можливість відмовитися від обвинувачення лише в рамках етапу дослідження доказів чи у будь-який момент протікання другої судової стадії, у тому числі, як стверджують окремі дослідники, і до початку судового слідства [10, с. 132]. Проте буквально тлумачення ч. 1 ст. 340 КПК дає нам та іншим вченим [13, с. 37] змогу зробити однозначний висновок про те, що за змістом ч. 1 ст. 340 КПК України переконання прокурора про невинуватість особи може прийти лише в результаті судового розгляду, а не під час судового розгляду, коли йдеться, наприклад, про можливість зміни обвинувачення в суді (ч. 1 ст. 338 КПК).

Вказівка законодавця на результати судового розгляду надає можливість виключити сприйняття законодавчої позиції як можливості прокурора відмовитися від державного обвинувачення як відразу після відкриття судового засідання, так і до закінчення дослідження доказів, що будуть надані суду [10, с. 132]. Більш того, прийняття процесуального рішення про відмову від підтримання державного обвинувачення вимагає від прокурора дослідження не лише наявних у кримінальному провадженні доказів, а й використання усіх передбачених законом засобів для доведення винуватості особи у вчиненні злочину шляхом

представлення нових доказів, що є можливим тільки за умови повного та глибокого дослідження всіх обставин злочину. Висновки такого аналізу мають дати чітке уявлення про конкретні зміни, яких зазнало обвинувачення в суді, як вплинули ці зміни на формулювання і юридичну кваліфікацію інкримінованого обвинуваченому діяння, а також на фактичні підстави і правову сутність обвинувачення. Якщо зміни формулювання та юридичної кваліфікації обвинувачення з особи не знімають, то зміна фактичних підстав і правової сутності істотно впливає на позицію прокурора. Даючи їм об'єктивну оцінку, прокурор доходить висновку про необхідність заявити про відмову від підтримання обвинувачення [8, с. 151].

Саме за такого підходу можуть бути забезпечені гарантії захисту прав та законних інтересів потерпілого, який на ґрунті дослідженої під час судового слідства інформації отримує можливість прийняти виважене рішення про самостійне продовження підтримання обвинувачення внаслідок припинення прокурором своїх повноважень щодо державного обвинувачення. У даному контексті слід погодитись з позицією В. Т. Маляренка та І. В. Вернидубова, які вказують, що «проголосивши постанову про повну відмову від державного обвинувачення, він (прокурор) перестав бути державним обвинувачем, оскільки вже немає державного обвинувачення» [11, с. 37]. Однак зрозуміло, що усіх проблем це не знімає. Отож окреслимо окремі з них.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 340 КПК у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді. З огляду на цей правовий імператив, участь потерпілого у судовому розгляді є обов'язковою. За його ж відсутності суд не вправі закрити кримінальне провадження. З цього приводу серед вчених-процесуалістів теж триває полеміка. Так, на переконання О. Герасимчу-

ка, за відсутності потерпілого у судовому засіданні, у тому числі якщо від нього надходить відповідна письмова заява, у якій він заперечує проти закриття провадження, прокурор зобов'язаний продовжувати підтримувати обвинувачення і не може відмовитися від цього [6].

Однак найбільш проблемним, на переконання Ю. Смокович, видається питання прийняття рішення про відмову від обвинувачення, якщо місцезнаходження потерпілого невідоме [14, с. 108–109]. На думку П. Каркача та А. Лапкіна, якщо місцезнаходження потерпілого невідоме і його явку в судове засідання забезпечити неможливо, відмова прокурора не може мати місця [9, с. 87]. Іншу позицію займають В. Т. Маляренко та І. В. Вернидубов, які вважають, що при неможливості явки потерпілого в судове засідання прокурор, усвідомлюючи безвихідь цієї ситуації, не повинен виносити постанову про відмову від підтримання державного обвинувачення, а має під час судових дебатів порушити питання про виправдання підсудного, оскільки за таких обставин позиція потерпілого за чинним законодавством правового значення не має [11, с. 37].

Відповідно до ч. 2 ст. 22, ч. 1, ч. 2 ст. 26, ч. 1 ст. 340 КПК постанову прокурора про відмову від обвинувачення є процесуальним рішенням самостійного учасника судового процесу, який користується рівними правами з усіма іншими його учасниками. Тому, на нашу думку, слід погодитись з Ю. Смокович у тому, що ставити позицію прокурора у залежність від явки потерпілого, без присутності якого прокурор не має права відмовитись від обвинувачення, неправильно [14, с. 110]. При цьому необхідно й пам'ятати, що реалізація функції обвинувачення відбувається в паралельних умовах імплементації новел Кримінального процесуального кодексу України та формування на модернізованій основі правовідносин учасників судового провадження нового типу. В основу їхньої взаємодії покладені засади процесуаль-

ної рівноправності, диспозитивності та змагальності обвинувачення й захисту, які реалізуються в раціонально організованому правовому спорі перед незалежним судом.

Слід пам'ятати і про те, що відповідно до ч. 2 ст. 340 КПК роз'яснення потерпілому його права підтримувати обвинувачення в суді є вторинним по відношенню до відмови прокурора від обвинувачення. Якби прокурор не відмовився від обвинувачення, то суд і не вправі був би роз'яснювати потерпілому наслідки цього.

Отже, у випадку неприбуття потерпілого у судове засідання суд зобов'язаний вжити заходів щодо забезпечення його явки для з'ясування його позиції щодо підтримання обвинувачення шляхом здійснення судового виклику (ч. 2 ст. 134, статті 135–136 КПК). Інакше суд, відповідно до положень ст. 340 КПК, буде позбавлений можливості прийняття кінцевого рішення у провадженні по суті. Прибути за викликом суду, а у разі неможливості своєчасного прибуття завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття – процесуальний обов'язок потерпілого (п. 1 ч. 1 ст. 57 КПК).

Якщо потерпілий, будучи належним чином викликаний (зокрема наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явиться без поважних причин або не повідомить про причини свого неприбуття до суду, на нього накладається відповідне грошове стягнення за невиконання процесуальних обов'язків. У випадку злісного ухилення від явки до суду потерпілий несе відповідальність згідно зі ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду (ст. 139 КПК). І лише повторне неприбуття в судове засідання потерпілого, який був викликаний у встановленому КПК порядку, без поважних причин (наприклад, тяжка хвороба, перебування за межами країни тощо) або без повідом-

лення про причини неприбуття після настання обставин, передбачених у частинах другій і третій ст. 340 КПК (тобто роз'яснення йому права підтримувати обвинувачення в суді та надання ним згоди на це), прирівнюється до його відмови від обвинувачення і має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням (ч. 6 ст. 340 КПК). Таке нововведення у кримінальний процесуальний закон, на нашу думку, є яскравим прикладом домінування у сучасному кримінальному процесі України засад диспозитивності, змагальності та рівності учасників кримінального провадження перед законом і судом.

Висновки. 1. Під відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення слід розуміти його звернення до суду, у якому він повністю або частково заперечує обґрунтованість обвинувачення і викладає мотиви неможливості його підтримання. Це означає, що прокурор у цілому або в якійсь частині припиняє

обвинувальну діяльність проти обвинуваченого.

Прокурор може відмовитися від підтримання державного обвинувачення в суді не в будь-який момент судового розгляду, а лише після закінчення дослідження доказової інформації.

3. У випадку неприбуття потерпілого у судові засідання суд зобов'язаний вжити заходів щодо забезпечення його явки для з'ясування його позиції з приводу підтримання обвинувачення шляхом здійснення судового виклику. Інакше суд буде позбавлений можливості прийняття кінцевого рішення у провадженні по суті.

4. Реалізація засад процесуальної рівноправності, диспозитивності та змагальності обвинувачення й захисту в раціонально організованому правовому спорі перед незалежним судом супроводжується накопиченням нового досвіду, який зумовлює необхідність розробки концептуально нових форм і методів роботи органів прокуратури України.

Література

1. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 474.
3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page5>
4. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : інформ. лист Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цив. і кримін. справ від 3 жовт. 2012 р. № 223-1430/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12>.
5. Використання спрощених форм кримінального провадження та участі прокурора в цих провадженнях у суді : метод. рекомендації Нац. акад. прокуратури України від 15 лют. 2013 р. [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.
6. Герасимчук О. Діяльність потерпілого при зміні та відмові прокурора від обвинувачення [Електронний ресурс] / О. Герасимчук. – Режим доступу: <http://naub.org.ua/?p=358>.
7. Геселев О. Процесуальний статус та повноваження прокурора за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О. Геселев // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року. Частина 2 : зб. ст. – К. : Істина, 2012. – С. 83–105.
8. Каркач П. М. Державне обвинувачення в суді за новим кримінальним процесуальним законодавством України : навч. посіб. / П. М. Каркач. – Х. : Право, 2013. – 184 с.
9. Каркач П., Проблемні аспекти участі потерпілого у кримінальному процесі при відмові прокурора від державного обвинувачення / П. Каркач, А. Лапкін // Вісн. Акад. прокуратури України. – 2007. – № 3. – С. 87.
10. Колодчин В. В. Відмова прокурора від обвинувачення / В. В. Колодчин // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-1. Т. 2. – С. 132–134.

11. Маляренко В. Т. Про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та її правові наслідки / В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 4. – С. 31–41.
12. Мовчан Г. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому провадженні та в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Г. В. Мовчан. – Х., 2010. – 219 с.
13. Підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України : [зб. метод. рекомендацій] / за заг. ред. В. П. Пшонки, Ю. М. Дьоміна. – К. : Алерта, 2013. – 438 с.
14. Смокович Ю. Окремі аспекти інституту відмови від обвинувачення у світлі нового кримінального процесуального закону та особливості діяльності прокурора, пов'язані з відмовою від підтримання державного обвинувачення в суді / Ю. Смокович // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року : зб. ст. – К. : Істина, 2012. – С. 92–112.